

Arbetsmarknadsutskottets yttrande

1983/84: 1 y

över proposition 1983/84: 50 om löntagarfonder jämte motioner

Till finansutskottet

Finansutskottet har berett arbetsmarknadsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1983/84: 50 om löntagarfonder jämte motioner. De motioner arbetsmarknadsutskottet berör i det följande är 189, 191, 204–213, 215–217 samt 220–224. Utskottet tar inte upp motionerna 190, 164, 214, 218 och 219. Arbetsmarknadsutskottet begränsar sitt yttrande i det följande till de delar av proposition och motioner som har anknytning till utskottets ansvarsområden. Det gäller förslagets betydelse för utvecklingen på arbetsmarknaden i stort, effekterna på medbestämmandet i arbetslivet och inverkan på den regionala utvecklingen. Arbetsmarknadsutskottet får med anledning härav anföra följande.

Löntagarfonderna och sysselsättningen

Meningarna går starkt isär mellan propositionen och motionerna från de skilda partierna när det gäller löntagarfondernas effekter på sysselsättningen.

I propositionen anförts att löntagarfonderna är ett betydelsefullt moment i restaureringen av den ekonomiska politiken. Ett viktigt inslag i denna politik är att åstadkomma en hög och jämn sysselsättning. Syftet med fonderna är bl. a. att stimulera sysselsättningsutvecklingen. En varaktig industriell tillväxt förutsätter enligt propositionen ett stabilt utbud av riskvilligt investeringskapital. Huvuddelen av kapitalet bör ha en långsiktig inriktning, ha ett nationellt ursprung samt riktas mot de produktiva och utvecklingsbara delarna av svenskt näringsliv.

Moderata samlingspartiet anför i motion 204 att med den omläggning av politiken som de borgerliga partierna genomförde i slutet av 1970-talet och som ledde till ökade företagsvinster och ökat sparande i aktier är marknaden väl försörjd med riskkapital. Löntagarfonderna innebär inte någon ökning av riskkapitalsparandet eftersom fonderna huvudsakligen skall finansieras genom beskattning av företagens riskkapital. Att dränera företagens vinstmedel ökar inte kapitaltillgången. Fonderna får enligt moderata samlingspartiet en negativ effekt på sysselsättningen. Genom det politiskt-fackliga inflytandet i löntagarfondernas styrelser kommer fonderna med all säkerhet att söka motarbeta strukturomvandlingen i en kortsiktig strävan att rädda befintliga jobb. Med en sådan politik försämras dynamiken i näringslivet ytterligare och industristrukturen blir enligt motionärerna

ännu mer föråldrad. Vidare framhålls att det är de mest lönsamma företagen som svarar för sysselsättningsökningen och att det är just dessa framtidsföretag som skall betala huvuddelen av fondernas uppbyggnad. Enligt motionen råder ingen tvekan om att fondförslaget leder till ökad arbetslöshet.

Centerpartiet anför i motion 213 att ett av de mest karakteristiska dragen i hela den nu drygt 10-åriga löntagarfondsdebatten har varit att argumenten för fonder har skiftat allteftersom vad som för tillfället varit mest aktuellt i den ekonomisk-politiska debatten. Detta tyder antingen på att det inte finns några bärande argument för fonderna, eller att det avgörande argumentet är sådant att man av politiska skäl anser det nödvändigt att omge det med diverse rökridåer.

Huvudfrågan är enligt motionen vem som skall ha makten i företagen. Löntagarfonderna kommer, sägs det, leda till koncentration av makt till fackföreningsrörelsen som kommer att leda till påtaglig förändring av vårt ekonomiska system i centralistisk, kollektivistisk och socialistisk riktning. LO har redan den helt dominerande fackliga makten i Sverige. Under de perioder landet har en socialdemokratisk regering förenas redan i dag den fackliga och politiska makten. Till detta skulle nu också komma en direkt makt över näringslivet.

Motionärerna menar vidare att fonderna inte får de positiva effekter på sysselsättningen som anføres i debatten. Även de företag som går bra och därför kunnat nyanställa kommer att få försämrade möjligheter genom att de tvingas inbetala stora summor till fonderna. I värsta fall kan fonderna bli ett system för att slussa pengar från framgångsrika företag med expansionsmöjligheter till kroniska förlustföretag där sysselsättningen i längden aldrig kan bevaras.

Folkpartiet tar i motion 224 upp bl.a. löntagarfondernas effekter på tillgången av riskvilligt kapital. Det ligger också i sakens natur att kapitalbildningen inte skulle förbättras med löntagarfonderna. Dessa skall ju framför allt finansieras med vinstmedel från företagen, pengar som annars skulle kunna användas till framtidssatsningar eller sparas tills tiderna blir sämre. Nettoeffekten blir att näringslivet undandras riskvilligt kapital, dvs. motsatsen till det önskade och åsyftade.

Att ta ut vinstmedel ur företagen och ge dem till fackliga eller politiska fonder är motiverat bara om man tror att politiker och fackliga förtroendemän kan styra dem till mer lönsamma projekt än vad företagen klarar av. Erfarenheterna är enligt motionärerna i allt väsentligt de motsatta. Därtill kommer enligt motionen att tillgången till riskvilligt kapital är tillgodosett. Man pekar därvid på den ökning av emissionsvolymen som skett sedan slutet av 1970-talet.

Vpk anför i sin partimotion 223 att makten över investeringarna intar en nyckelroll. De påverkar såväl sysselsättning som teknikutveckling och arbetsmiljö. Makten över investeringarna kan erövras på många sätt, ge-

nom demokratiska rättigheter för de arbetande på arbetsplatserna genom framflyttande av de fackliga rättigheterna, genom nationalisering av storfinansens nyckelpositioner i affärsbanker, försäkringsbolag och stiftelser. Men ett system med fonder skulle enligt motionen också kunna bidra till förändrade maktförhållanden, om de vore insatta i en strategi som syftar till en socialistisk samhällsomvandling. I fondtanken finns element som kan erbjuda utvecklingsmöjligheter för strukturer baserade på en demokratisk självförvaltnings principer, men regeringens förslag är inte insatt i en sådan helhetsstrategi. De fem nya fonderna förslås få en uppbyggnad och en funktion som i huvudsak överensstämmer med fjärde AP-fonden. I vilka företag fonderna kommer att äga andelar avgörs enligt motionen inte av några samhälleliga mål. Det kommer i stället att bestämmas av aktie marknaden, av vilka företag som nyemitterar eller vilka aktier som omsätts på denna marknad och vilka aktier som kan antas ge god avkastning. Detta kommer enligt motionärerna vare sig att förändra den regionala utvecklingen eller sysselsättningsutvecklingen. Denna kommer som nu att bestämmas av den oförutsebara summan av olika kapitalisters vinstkalkyler och investeringsverksamhet samt av den offentliga sektorns utveckling.

Som framhålls i propositionen är det enligt utskottets mening uppenbart att ett ekonomiskt system som inte inbegriper de grundläggande marknads-ekonomiska funktionerna inte är förenligt med en politisk demokrati av vår typ. Det är också uppenbart att en väl fungerande marknadsekonomi är väsentlig, sett från sysselsättningssynpunkt. Det är emellertid nödvändigt att genom ett oförtrutet reformarbete mildra de negativa effekter som skulle uppstå i en ekonomi som domineras av otyglade marknadskrafter, bl. a. så att de strukturförändringar som är ofrånkomliga inslag i marknads-ekonomin kan ske i socialt acceptabla former. De arbetsmarknads- och regionalpolitiska åtgärderna är avsedda att lösa problem i detta sammanhang. Löntagarfonderna kan enligt utskottets mening ses som en förstärkning av dessa åtgärder i en tid då ökade ansträngningar måste göras för att lösa de stora sysselsättningsproblemen.

Av särskild betydelse för sysselsättningsutvecklingen är tillgången till riskkapital vilket löntagarfonderna kommer att kunna svara för. Det hävdas i de borgerliga partiernas motioner att tillgången till sådant kapital är säkrat utan löntagarfonder. Men den väsentliga nyheten med löntagarfonderna är att de kommer att ge ett stabilt utbud av sådant kapital som kan användas på ett långsiktigt sätt och, oberoende av de kortsiktiga växlingarna på börsen, riktas mot de produktiva och utvecklingsbara delarna av svenskt näringsliv. Detta är en viktig förutsättning för att en tillfredsställande sysselsättningsutveckling skall kunna uppnås under 1980-talet.

I motion 204 hävdas att löntagarfonderna kommer att motverka strukturförändringar och i motion 213 att de kommer att slussa kapital från goda till dåliga företag. Självfallet skall löntagarfonderna som andra kapitalplaceringar kunna medverka i rekonstruktion av företag men utskottet vill peka på

att enligt 34 § i den nya lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden skall placeringen av medlen syfta till att förbättra kapitalförsörjningen för svensk produktion och sysselsättning. Fondmedlen skall placeras så att kraven på god avkastning, långsiktighet och riskspridning tillgodoses. Det finns också anledning framhålla att kravet på förräntning av fondkapitalet är högt, vilket också kommer att motverka kapitalplacering i projekt som inte är framtidsinriktade.

Utskottet vill avslutningsvis på denna punkt framhålla att löntagarnas starka inflytande i fondstyrelserna bör ses som en garanti för att placeringarna främst kommer att ske i framtidsinriktade projekt som kan ge långsiktiga bidrag till lösandet av sysselsättningsproblemen. Svensk fackföreningsrörelse har under de gångna åren visat stor öppenhet för införande av ny teknik i företagen och för nödvändigheten av strukturförändringar. Utskottet är övertygat om att denna inställning också kommer att prägla löntagarrepresentanterna i löntagarfondernas styrelser.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motsvarande delar av motionerna 204, 213, 223 och 224. Utskottet tillstyrker propositionen i aktuell del.

Löntagarfonder och löntagarinflytande

Ett av de grundläggande motiven bakom tillskapandet av löntagarfonderna är enligt propositionen att förstärka löntagarinflytandet i näringslivet genom medägande. En naturlig utgångspunkt vid valet av förvaltningssystem för fondmedlen är därför att de organ som anförtros förvaltningen av medlen får en nära anknytning till löntagarna. Slutsatsen i propositionen blir att fem av styrelsens nio ledamöter skall företräda löntagarintressen. Regeringen skall enligt förslaget utse ledamöter och suppleanter i fondstyrelserna. Mandatperioden föreslås bli ett år. Därutöver föreslås i 38 § i lagen om reglemente för allmänna pensionsfonden att 50 % av den rösträtt som aktier och andra ägarandelar ger en viss fondstyrelse på begäran skall överföras på de lokala fackliga organisationerna i resp. företag. En sådan fördelning av rösträtten syftar enligt propositionen till att ytterligare decentralisera ägarinflytandet och stärka de anställdas inflytande.

I moderata samlingspartiets motion 204 anförs att löntagarfondsförslaget inte handlar om att den enskilde löntagaren skall få ett bättre inflytande i företagen. Syftet är att ge fackliga ombudsmän och politiker mer makt över näringslivet. Motionärerna säger vidare att fackföreningarna skall företräda de enskilda löntagarnas intressen i fackliga frågor samt att fondförslaget innebär att fackföreningarna nu även blir arbetsgivare. Därmed får de en omöjlig dubbelroll som enligt motionen endast har sin motsvarighet i de östeuropeiska staterna. Det framhålls också att de företag som i dag ägs av fackföreningarna inte utmärks av att den enskilde löntagaren har något särskilt inflytande.

Även i folkpartiets motion 224 menas att målet att med löntagarfonder bryta den privata maktkoncentrationen inte nås. Man kan inte som görs i propositionen sätta likhetstecken mellan löntagarinflytande och ökad makt åt fackliga ombudsmän och politiker. De kollektiva löntagarfonderna kommer att ge dessa grupper avsevärt större makt.

Det ökade inflytandet för de anställda och den fördjupade demokratin i näringslivet som i propositionen sägs vara förbundet med fondernas aktieinnehav är enligt vpk:s mening, framförd i motion 223, illusoriskt. Detta beror inte bara på de hårda begränsningsregler som uppsatts för fondernas ägande utan hänger främst ihop med deras "liv" på aktiemarknaden, på av dess funktion förestavade villkor. Eftersom fonderna skall fungera som en del av aktiemarknaden med intresse för att denna utvecklas efter kapitalistiska effektivitetskriterier kan detta enligt motionen leda till att fondernas styrelser – och representanterna för löntagarsidan i dessa – helt binds upp av systemet. Samma kan förhållandet bli på det lokala planet – där det lokala facket alltid kommer att ha en rösträtt som är i klar minoritet. Dess representanter riskerar att bindas upp i ett "ägaransvar" som står i motsatsställning till de arbetandes klassintressen.

Utskottet konstaterar att 1970-talet på det arbetsrättsliga området har präglats av huvudtanken att arbetslivet skall förnyas genom att de anställda ges rätt till medbestämmande över förhållandena på arbetsplatserna. De tillförsäkrades denna rätt genom tillkomsten av dels lagen (1976: 351) om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar, dels lagen (1976: 580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL). Den nya roll de anställda fick genom dessa lagar kom till uttryck i nya och vidgade uppgifter för de fackliga organisationerna. Dessa har kommit att spela rollen som löntagarnas instrument för samverkan i medbestämmandefrågorna. Förslaget om löntagarfonder fullföljer 1970-talets politik när det gäller att öka löntagarnas inflytande i företagen. Genom de nyss nämnda lagarna fick de anställda genom sina organisationer i flertalet företag insyn i företagsledningarnas verksamhet och i övrigt förhandlings- och informationsrätt när det gäller organisationsförändringar m. m. i företaget. Genom förslaget om löntagarfonder ges de anställda möjlighet att som ägare jämväl utöva sitt inflytande på bolagsstämman för resp. företag och delta i beslut som rör t. ex. storleken på utdelningen till aktieägarna och valet av bolagsstyrelse.

Enligt utskottets mening görs i motionerna 204 och 224 oriktig åtskillnad mellan löntagarinflytande och inflytande utövat av fackliga organisationer.

Den tidigare nämnda medbestämmandelagen liksom de aktuella bestämmelserna när det gäller löntagarfonderna syftar till att stärka den enskildes inflytande. För att detta skall kunna utövas med någon styrka krävs att löntagarna har ett instrument för sin samverkan. Utskottet har svårt att se att det skulle finnas ett bättre alternativ än i demokratisk ordning vald klubbstyrelse i ett företag. I motionerna anvisas inte heller något alternativ. Utskottet vill därutöver tillägga att arbetares och tjänstemäns fackliga

organisationer har tillvunnit sig allmän respekt och erkännande för sin styrka, sin stabilitet och sin vilja och förmåga till brett ansvarstagande i hävdandet av löntagarnas intresse. Det är naturligt att de nu får det utökade ansvar som regeringen föreslår.

I motionerna 204 och 223 tas från skilda utgångspunkter upp den intressekonflikt som sägs ligga i att de fackliga organisationerna både skall företräda de anställda och representera ägaren.

Utskottet förnekar inte för sin del att här kan finnas en intressekonflikt. Men detta måste enligt utskottets mening accepteras. Det är nämligen rimligt att ett ökat inflytande kombineras med ett ökat ansvar för den verksamhet man får inflytande över. Utskottet finner för sin del att det från den utgångspunkten är naturligt att det senaste decenniets utveckling av löntagarnas medbestämmande i företagen nu kombineras med det ansvar som ägande genom löntagarfonder leder till.

Det anförda innebär att utskottet tillstyrker propositionen och avstyrker motionerna 204, 213, 223 och 224 i här aktuella delar.

Löntagarfonderna och den regionala utvecklingen

I motion 223 föreslår ypk att löntagarfonderna skall användas för att främja bl. a. den regionala balansen, dvs. inriktas på näringslivet i en viss region.

I propositionen föreslås att löntagarfondernas styrelser skall ha en regional anknytning för att bl. a. sprida inflytandet och att detta skall komma till uttryck i rekryteringen av styrelseledamöterna. Det sägs i propositionen att detta dock inte innebär att fondstyrelserna skall tilldelas ett regionalpolitiskt ansvar eller att kapitalplaceringarna skall begränsas till vissa regioner. Däremot skall varje löntagarfondstyrelse genom sin personsammansättning ges en klar förankring i en geografiskt sammanhållen region. Ledamöter och suppleanter bör enligt förslaget genom bosättning eller på annat sätt ha anknytning till den geografiska regionen.

Någon formell geografisk avgränsning av de fem regionerna görs inte. I propositionen anför emellertid att en region bör omfatta norra Sverige. Mellansverige bör indelas i två regioner. Västra och södra Sverige bör utgöra var sin region.

Utskottet anser för sin del att styrelsernas regionala anknytning är mycket betydelsefull. Det är enligt utskottets mening riktigt att fonderna i sin placeringspolitik inte skall ha några uttalade regionalpolitiska mål. Men det betyder inte att deras verksamhet saknar regionalpolitisk betydelse. Styrelsernas regionala anknytning innebär att resp. styrelse kommer att ha särskild kunskap om utvecklingsförutsättningarna i den egna regionen. Det finns därigenom bättre förutsättningar än vad annars skulle varit fallet att i resp. region, t. ex. norra Sverige, finna sådana framtidsinriktade projekt som är en förutsättning för kapitalplacering. Utskottet vill i sammanhanget

peka på den uppvärdering av ett projekts lönsamhet som användningen av regionalpolitiskt stöd kan innebära.

I propositionen anges att kapitalplacering i mindre och medelstora företag lämpligen sker via investmentbolag som t. ex. Tillväxtinvest. Utskottet vill påpeka att det finns flera regionala investmentbolag och framhålla att det är naturligt om fondstyrelserna prövar möjligheterna att via dessa placera riskkapital i nyss nämnda typ av företag. Löntagarfondernas regionalpolitiska betydelse skulle ökas på detta sätt.

Utskottet behandlar i detta sammanhang också motionerna 189, 191, 205–212, 215–217 och 220–222. Dessa motioner har avgivits av riksdagsledamöter tillhörande centerpartiet från skilda delar av landet. Motionerna har samma principiella uppläggning. Det framhålls sammanfattningsvis dels att införandet av löntagarfonder är ett hot mot sysselsättningen i resp. län, dels att effekterna för kommuner och landsting blir försämrade ekonomi till följd av ökade ATP-avgifter och minskat skatteunderlag. En beräkning av de minskade skatteintäkterna för kommunerna i resp. län redovisas.

Som utskottet anfört tidigare i detta yttrande menar utskottet att löntagarfondernas allmänna effekt på sysselsättningen är positiv. Det finns ingen anledning tro att effekterna skulle bli uttalat negativa i några län. När det gäller de små och medelstora företagen som kan dominera i vissa län har utskottet ovan pekat på de möjligheter som finns att slussa riskkapital till denna typ av företag. Regeringen har dessutom meddelat att den avser återkomma med ytterligare förslag i denna fråga under våren 1984; bl. a. nämns möjligheten att upprätta en särskild fond för ändamålet, anknuten till Investeringsbanken.

När det gäller löntagarfondernas effekter på den kommunala ekonomin innebär den höjda ATP-avgiften en måttlig reduktion av skatteintäkterna, och vinstdelningen kan leda till en marginell minskning av skatteunderlaget. Utskottet vill påpeka att denna beräkning kan inte göras avskild från den positiva effekt på sysselsättningen som fonderna kommer att få enligt utskottets mening. Effekterna av ökad sysselsättning blir ett ökat skatteunderlag.

Med det anförda tillstyrker utskottet bifall till motsvarande delar av propositionen och avslag i aktuella delar av motionerna 189, 191, 205–212, 215–217 och 220–223.

En sammanfattande slutsats av vad som här anförts är att utskottet, från de utgångspunkter utskottet med hänsyn till sitt ansvarsområde har att beakta, tillstyrker att löntagarfonder inrättas enligt regeringens förslag.

Stockholm den 1 december 1983

På arbetsmarknadsutskottets vägnar
FRIDA BERGLUND

Närvarande: Frida Berglund (s), Alf Wennerfors (m), Lars Ulander (s), Anders Högmark (m), Marianne Ståhlberg (s), Karin Flodström (s), Arne Fransson (c), Lahja Exner (s), Gustav Persson (s), Sonja Rembo (m), Elver Jonsson (fp), Ingrid Hemmingsson (m), Börje Hörnlund (c), Sven Lundberg (s) och Alexander Chrisopoulos (vpk).

Avvikande meningar

1. Alf Wennerfors (m), Anders Högmark (m), Arne Fransson (c), Sonja Rembo (m), Elver Jonsson (fp), Ingrid Hemmingsson (m) och Börje Hörnlund (c) anser att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

Löntagarfonder och sysselsättningen

Meningarna går (s. 2) — — — = utskottet — — — sektorns utveckling (s. 5).

Utskottet vill med utgångspunkt i partimotionerna från moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet belysa de kollektiva fondernas effekter på sysselsättningen. Först behandlas fondförslagets inverkan på det allmänna näringslivsklimatet och därefter betydelsen för sysselsättningen av tillgången på riskvilligt kapital.

Enligt utskottets uppfattning kommer införandet av kollektiva fonder att leda till omfattande systemförändringar i vårt land. Gradvis sker en övergång till ett socialistiskt system. Marknadsekonomin med dess mångfald, dynamik och valfrihet för den enskilde kommer successivt att överges. Vi motsätter oss på det bestämdaste att denna omläggning av de grundläggande ekonomiska förhållandena sker. Så gör också större delen av svenska folket. Det framgår av alla opinionsundersökningar som genomförts i fondfrågan. Regeringens politik att i strid med folkets vilja och med kommunisternas stöd driva igenom sitt förslag har lett till en konfrontation som kommer att få utomordentligt allvarliga effekter för utvecklingen inom näringslivet och därmed också på sysselsättningen.

Utskottet anser vidare att förslaget om löntagarfonder motverkar näringslivets förnyelse samt hämmar småföretagens utveckling liksom nyföretagandet. Sverige kommer dessutom att förlora som industrination genom att de företag som har de bästa utvecklingsförutsättningarna i större utsträckning kommer att välja att lägga mera av sin verksamhet utomlands.

Tryggad sysselsättning baseras på företagets möjligheter och vilja att skapa och utveckla produkter och marknader. Löntagarfonderna kommer att minska företagets vilja och förmåga att öka produktion och sysselsättning. Redan hotet om löntagarfonder har skadat näringslivets utveckling. Företagen behöver själva förfoga över sitt utvecklingskapital.

Vad utskottet här anfört innebär sammanfattningsvis att löntagarfonderna utgör det allvarligaste hotet hittills mot sysselsättningen och näringslivets utveckling. Utskottet avstyrker att fonder införs och därmed de

förslag i frågan som läggs av regeringen i propositionen. I stället bör politiken inriktas på att slå vakt om marknadsekonomin och på att förbättra dess funktionssätt. Exempel på åtgärder som utskottet förordar är en utbyggnad av nuvarande aktiesparande och införande av individuella företagsanknutna vinstdelningssystem. Av det anförda följer att utskottet tillstyrker motionerna 204, 213 och 224 i här aktuell del. Vpk:s partimotion 223 som föreslår en ännu mera långtgående socialisering än regeringen avstyrks i motsvarande del.

Löntagarfonder och löntagarinflytande

”Ett av” (s. 7) — — — = utskottet — — — ”arbetandes klassintressen” (s. 8).

Som anføres i partimotionerna från moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet handlar löntagarfonsförslaget inte om att ge de enskilda löntagarna ett bättre inflytande utan om att ge fackliga företrädare ökad makt över näringslivet. På sikt innebär fondförslaget att dessa fackföreningsdominerade fonder tar över inflytandet i företagen. Samtidigt som detta sker skall fackföreningarna liksom hittills företrädare de enskilda löntagarnas intressen vid löneförhandlingar och i andra fackliga frågor. De fackliga organisationerna skall därmed fullgöra en dubbelroll. Denna baddar för intressekonflikter som mycket väl kan leda till minskat löntagarinflytande. Hittillsvarande erfarenheter visar att de anställda inte har något större inflytande i fackligt ägda företag.

Löntagarnas inflytande skall enligt utskottets mening knytas till de enskilda företagen och arbetsplatserna och ske i de former som regleras i den arbetsrättsliga lagstiftningen.

Slutsatsen är alltså att inte heller regeringens argument om löntagarfonderna som ett instrument att stärka löntagarnas inflytande över företagen håller.

Löntagarfonderna och den regionala utvecklingen

”I motion” (s. 10) — — — = utskottet — — — ”sin region” (s. 10).

Utskottet har påvisat i det föregående med stöd av resonemang i partimotionerna från moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet att löntagarfonderna får en ogynnsam effekt på sysselsättningen. Löntagarfonderna kommer att få negativa regionala effekter. En del regioner kommer att få avstå kapital därför att de har många småföretag som saknar förutsättningar att bli placeringsobjekt eller saknar större företag som ger tillräckligt hög avkastning. Exempel på den utförsel av kapital som kommer att ske i vissa regioner lämnas i motionerna 189, 191, 205–212, 215–217 och 220–222, som väckts av enskilda riksdagsledamöter tillhörande centerpartiet. I dessa motioner påvisas också de negativa effekterna på den kommunala ekonomin av dels höjda ATP-avgifter, dels försämrat skatteunderlag till följd av vinstskatter från företagen till de kollektiva

fonderna. Det är ofrånkomligt att den höjda arbetsgivaravgiften innebär en kostnadsökning för kommunerna och att fonderna sammantaget leder till ett minskat skatteunderlag.

Utskottet har redan tidigare i yttrandet avstyrkt regeringens förslag om inrättande av löntagarfonder och har genom vad som här anförts om löntagarinflytande och regional utveckling givit ytterligare argument för denna avstyrkan.

2. Alexander Chrisopoulos (vpk) anser att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

Löntagarfonder och sysselsättning

”Meningarna går” (s. 2) — — — = utskottet — — — ”sektorns utveckling” (s. 5).

Kapitalismens kris har starkt påverkat förhållandet mellan samhällsklasserna i Sverige. En förskjutning till de breda folklagens nackdel har skett. Sedan en följd av år har Sverige ett växande skikt av arbetslösa och undersysselsatta. Reallönerna har fortlöpande sjunkit, samtidigt som för-mögenhetsbildningen i ett fåtals händer starkt ökat. Spekulation och internationalisering av kapitalet har minskat benägenheten att utveckla svensk ekonomi och produktion. Nedsänkningar inom den offentliga sektorn har drabbat de breda folklagens levnadsnivå. För det stora flertalet lönarbetande i landet gäller, att de socialt pressats tillbaka — både som individer och som klass.

Socialdemokraternas ledning tenderar att se fonderna utifrån systembevarande idéer, som döljer klasskonfliktens verkliga natur. Med en sådan utgångspunkt kan fonderna bli ett medel att ytterligare underordna de breda löntagarskikten systemets hårdnande krav, storföretagens ledarfilosofier och styrmetoder samt en borgerligt inspirerad krispolitik. Det är lika avslöjande som typiskt, att propositionens text över huvud taget inte ens berör frågan, huruvida de arbetande har kvalitativt andra intressen i fråga om den industriella utvecklingen än kapitalistklassen. Regeringen accepterar den utveckling som styrs av kapitalistiska profitintressen och ser inte fondsystemet som en möjlighet till en förändrad inriktning. Klassmotsättningarna är när det gäller produktionens utveckling stora och oförsonliga. Kapitalägarna — i synnerhet den storfinans som kontrollerar exportindustrin — arbetar medvetet för produktionslivets transnationalisering för att öka sitt oberoende av nationella lagar och sin styrka gentemot fackliga krav. De lönarbetande har ett motsatt intresse av att försvara det nationella produktionssystemet, den inhemska marknaden och möjligheterna att föra en självständig nationell politik. Kapitalägarna har intresse av det enskilda kapitalets förräntning, av kortsiktiga, snabba vinster. De lönarbetande har intresse av en ekonomisk utveckling som ser till nationella, samhällsekonomiska behov som tar sikte på långsiktig uppbyggnad där det

enskilda företagens profit inte står i centrum. Kapitalägarna har intresse av en teknologisk utveckling, som slår ut det mänskliga arbetet, skärper kontrollen över arbetskraften och arbetsprocessen och förstärker kapitalismens över- och underordning. De lönarbetande har tvärtom intresse av en teknisk utveckling som ger arbetet ett meningsfullt innehåll, som tillvaratar de arbetandes skapande förmåga, som befrämjar jämlikhet och demokratiska beslutsprocesser. Kapitalägarna ser produktionsprocessen privat-ekonomiskt, de lönarbetandes intresse är att den ses i hela samhällsutvecklingens ljus.

Om fonderna väsentligen blir delägare med minoritetsposter, om de bedriver en placeringspolitik helt på den kapitalistiska aktiemarknadens villkor, kan de inte förändra utvecklingen i de arbetandes intresse. De förvandlas då till ett stöd åt en utveckling som bestäms av de stora privata kapitalägarna och deras koncernledning.

De förhoppningar som en gång skapats bland de arbetande, att löntagarfonder skall minska maktkoncentrationen och ge de arbetande ökad makt i samhället, att de skall bli ett effektivt medel i kampen mot arbetslösheten, att de skall bli ett viktigt medel för ekonomisk demokrati och ge möjligheter till ökad samhällelig styrning av den ekonomiska utvecklingen kommer icke att uppfyllas av detta förslag.

De föreslagna fonderna kommer inte att spela någon påvisbar roll för den ekonomiska aktiviteten. Företagens problem är nu inte brist på kapital eller likvida tillgångar. Snarare är problemet en överlikviditet. Ytterligare en stor kund på aktiemarknaden innebär ingen lösning på detta problem.

En utvidgning av ATP-systemet kan emellertid vara motiverad av andra skäl. Utskottet tillstyrker att denna utbyggnad sker men förordar den ändring av inriktningen i deras verksamhet som föreslås i vänsterpartiet kommunisternas partimotion 223. Det innebär bl. a. att fondernas pengar måste satsas utifrån samhällsekonomiska kalkyler och överväganden. Fonderna skall ha inte bara en regional förankring i sin sammansättning, utan de skall också ha ett uttryckligt uppdrag att främja regional balans.

Till denna senare fråga återkommer utskottet nedan.

Utskottet tillstyrker alltså från sina utgångspunkter att den av regeringens föreslagna utbyggnaden av ATP-systemet sker med de ändringar som föreslås i motion 223. Motsvarande delar av motionerna 204, 213 och 224 avstyrks.

Denna utbyggnad av ATP-systemet måste emellertid kompletteras med en utbyggnad av samhällsfonder kombinerade med lokala fackliga investeringsfonder enligt en modell som närmare utvecklas i vänsterpartiet kommunisternas partimotion 223.

Löntagarfonder och löntagarinflytande.

”Ett av” (s. 7) — — — = utskottet — — — ”arbetandes klassintressen” (s. 8).

När det gäller löntagarfondernas betydelse för löntagarinflytande vill utskottet likaledes ta sin utgångspunkt i vad som anförs i vänsterpartiet kommunisternas partimotion 223. Förvisso har utskottet inget emot en ”kollektiv” aktieägare under samhällsinflytande som AP-fonder utgör. Det är ju inte till nackdel för de arbetande att aktieägaren är en AP-fond jämfört med att ägaren är en medlem i ett privat finanshus. Men det ökade inflytandet för de anställda och den fördjupade demokratin i näringslivet som sägs vara förbundet med AP-fondernas aktieinnehav är till stor del illusoriskt. Detta hänger inte bara ihop med de hårda begränsningsregler som uppsatts för fondernas ägande. Det hänger främst ihop med deras ”liv” på aktiemarknaden, på av dess funktion förestavade villkor. Efter-som fonderna skall fungera som en del av aktiemarknaden med intresse för att denna utvecklas efter kapitalistiska effektivitetskriterier kan detta leda till att fondernas styrelser — och representanterna för löntagarsidan i dessa — helt binds upp av systemet. Samma kan förhållandet bli på det lokala planet, där facket alltid kommer att ha en rösträtt som är i klar minoritet. Dess representanter riskerar att bindas upp i ett ”ägaransvar” som står i motsatsställning till de arbetandes klassintressen.

Allt tal i de borgerliga partiernas motioner 204, 213 och 224 om att regeringens förslag innebär en för kraftig maktförskjutning till de fackliga organisationernas och löntagarnas förmån avvisar utskottet. Tvärtom blir maktförskjutningen för liten. Detta är en anledning till de kompletterande förslag vpk har lagt.

Löntagarfonderna och den regionala utvecklingen

”I motion” (s. 10) — — — = utskottet — — — ”sin region” (s. 10).

Som sägs i vänsterpartiet kommunisternas partimotion skall fondernas ingå i en politik, som syftar till att upphäva skillnaderna mellan landets olika regioner, och som bryter den koloniala karaktär ekonomin fått i de s. k. skogslänen. Fonderna skall också kunna sättas in för att rehabilitera och utveckla krisdrabbade industrier samt i förekommande fall investera i nya på orter, där de gamla industrierna faller.

De lokala fackliga organisationerna skall kunna använda medel ur samhällsfonderna för att bygga upp lokala investeringsfonder. Dessa skall ha till syfte att i såväl samhällsägda som privata företag garantera viktiga insatser på den lokala arbetsplatsen. De lokala fackliga investeringsfonderna skall tjäna som vapen för den fackliga organisationens självständiga strävanden.

Fonderna skall byggas upp med en central fond — främst avsedd för större övergripande satsningar på nationell nivå — och 24 länsfonder.

Lokala fackliga investeringsfonder förutsätts få disponera medel ur länsfonderna.

Ett system med länsfonder ger, enligt vår mening, bättre anknytning till regionala opinioner och valda länsorgan. Detta kan främja både engagemang och insyn.

Därutöver bör som tidigare sagts fonderna inom ATP-systemet få en klar uppgift att främja utvecklingen i resp. region. Det anförda bör ges regeringens till känna.

Med den inriktning av fondernas verksamhet som utskottet förordat blir det ingen risk för regionala problem av det slag som nämns i motionerna 189, 191, 205–212, 215–217 och 220–223. Dessa motioner behöver följaktligen inte föranleda någon åtgärd.

